

Rapport

NEDERLANDERS STRENG VOOR BESTUURDERS

**Publieksonderzoek i.o.v. Binnenlands Bestuur en BNR
Nieuwsradio**

Maart 2018

COLOFON

Uitgave

I&O Research
Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede

Rapportnummer

2018/34

Datum

Maart 2018

Opdrachtgever

Binnenlands Bestuur
BNR Nieuwsradio

Auteurs

Jaap Bouwmeester
Laurens Klein Kranenburg

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) duidelijk wordt vermeld.

INHOUDSOPGAVE

1.	Belangrijkste uitkomsten.....	5
2.	Inleiding.....	9
	2.1 Aanleiding voor het onderzoek.....	9
	2.2 Onderzoeksvragen.....	9
	2.3 Verantwoording.....	9
3.	Resultaten.....	11
	3.1 Hoe zien Nederlanders bestuurlijke integriteit?.....	11
	3.2 Beoordeling integriteit van het bestuur.....	12
	3.3 Beleid ten aanzien van integriteit.....	15
	3.4 Integriteitsschendingen in eigen gemeente en stemgedrag.....	17
	3.5 Beeldvorming over integer gedrag aan de hand van praktijkvoorbeelden.....	18
4.	Onderzoeksverantwoording.....	22

1

HOOFDSTUK

Belangrijkste uitkomsten

1. Belangrijkste uitkomsten

Bestuurlijke integriteit, het integer handelen van bestuurders en ambtenaren, is een veelbesproken thema. Regelmatig klinkt de roep om strenger op te treden tegen integriteitsschendingen of om preventieve maatregelen te nemen, bijvoorbeeld een verplichte screening van raadsleden en wethouders door de AIVD.¹

De vraag is wat Nederlanders zelf vinden van de integriteit van het lokale bestuur. Wat verstaan zij onder integriteit? Wanneer handel je als raadslid of bestuurder in concrete situaties wel of niet integer? En hoe zou volgens Nederlanders tegen integriteitsschendingen moeten worden opgetreden?

Deze vragen stonden centraal in een landelijk, representatief onderzoek onder 3.251 Nederlanders van 18 jaar en ouder, dat I&O Research heeft uitgevoerd in opdracht van *Binnenlands Bestuur* en *BNR Nieuwsradio*.

'Eerlijkheid' en 'belang inwoners voorop stellen' zijn belangrijkste onderdelen van integriteit

Op de (open) vraag wat Nederlanders verstaan onder integriteit komt als eerste het woord *eerlijkheid* naar boven. In de tweede plaats wordt het woord *belang* genoemd. Het gaat hierbij zowel om het *niet handelen uit eigenbelang* door ambtenaren en bestuurders, als om het *vooropstellen van het belang van de burger*. Ook het vermijden van belangenverstrengeling en vriendjespolitiek maakt hier deel van uit. Een derde waarde die komt bovendrijven, is *transparantie*, ook wel *openheid* genoemd. Andere belangrijke elementen zijn het *nakomen van afspraken* en *betrouwbaarheid*.

Bestuurlijke integriteit volgens Nederlanders:

- 1 Eerlijkheid
- 2 Belang (van de burger)
- 3 Transparantie (openheid)
- 4 Betrouwbaarheid (nakomen van afspraken)

Lokaal bestuur krijgt voldoende voor integriteit...

Acht op de tien Nederlanders kunnen een oordeel geven over de integriteit van het lokale bestuur. Zij geven gemiddeld een voldoende (6,5) voor de integriteit van de bestuurders en ambtenaren van hun gemeente. Bij het provinciebestuur is de bekendheid lager (ruim twee derde kan een oordeel geven), maar is het rapportcijfer vergelijkbaar (6,5). Over de Nederlandse regering (ministers en staatssecretarissen) kan 93 procent een oordeel geven. De regering wordt als minder integer gezien, met gemiddeld een 5,8 als rapportcijfer.

... maar niet iedereen is positief

Hoewel Nederlanders dus gemiddeld een voldoende geven voor de integriteit van het lokale bestuur is niet iedereen even positief. Een op de zes Nederlanders (17%) geeft een onvoldoende. De grootste groep (43-44%) beoordeelt de bestuurlijke integriteit met een 6 of 7. De Nederlandse regering wordt dus kritischer beoordeeld: een derde van de Nederlanders geeft een vijf of lager.

¹ Zie Marijnissen, H. (2018), "AIVD moet lokale politici screenen om infiltratie te voorkomen", <https://www.trouw.nl/democratie/aivd-moet-lokale-politici-screenen-om-infiltratie-te-voorkomen~ac4f675a/> (geraadpleegd 12 maart 2018); Marijnissen, H. (2018), "Een screening van gekozen raadsleden door de AIVD zou ons democratisch systeem juist ondermijnen", <https://www.trouw.nl/democratie/een-screening-van-gekozen-raadsleden-door-de-aivd-zou-ons-democratisch-systeem-juist-ondermijnen~a9d1789a/> (geraadpleegd 12 maart 2018); Bekkers, H. (2017), "Ondermijning in kwart gemeenten", <http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/ondermijning-in-kwart-gemeenten.9574620 lynkx> (geraadpleegd 9 maart 2018); NOS (2018), "Criminelen regelen zaakjes via gemeenteraad: 'Je staat zo op een kieslijst'", <https://nos.nl/artikel/2221833-criminelen-regelen-zaakjes-via-gemeenteraad-je-staat-zo-op-een-kieslijst.html>

Over de integriteit van het lokale bestuur zijn SGP-stemmers het meest positief (7,3). Ook kiezers van traditionele bestuurderspartijen als VVD, CDA en PvdA geven een ruime voldoende. Dit geldt eveneens voor aanhangers van D66, ChristenUnie en GroenLinks. Een onvoldoende wordt gegeven door kiezers van PVV (5,3), Forum voor Democratie (5,3) en DENK (4,2 cijfer indicatief).

Praktijksituaties: mag de voorzitter van de voetbalclub als raadslid meestemmen over uitbreiding voetbalveld?

Het beeld dat Nederlanders hebben van wat integer gedrag is, hebben we getoetst aan de hand van twee praktijkvoorbeelden. Mag de voorzitter van de voetbalclub, die tegelijk raadslid is, meestemmen over de uitbreiding van het voetbalveld? En mag een wethouder een besluit nemen over de locatie van een verslaafdenopvang dicht in de buurt van zijn of haar eigen woning?

Een meerderheid van de Nederlanders vindt het niet acceptabel dat de voorzitter van de voetbalclub meestemt over de uitbreiding van het voetbalveld. Wel vindt een groter deel het acceptabel als het de *voormalige* voorzitter (41%) betreft in plaats van de *huidige* voorzitter (22%).

Bij de tweede kwestie, waarbij sprake is van een beoogde locatie van verslaafdenopvang dicht bij het huis van de wethouder, vindt eveneens een meerderheid dat de wethouder hierover geen besluit mag nemen. Een derde vindt dit wel acceptabel. De afstand tot de verslaafdenopvang (100 of 500 meter tot de eigen woning) maakt daarbij nauwelijks verschil.

Elke schijn van belangenverstrengeling vermijden of transparant zijn over 'dubbele petten'?

Een essentieel onderdeel van bestuurlijke integriteit is dat elke schijn van belangenverstrengeling wordt vermeden. Over de manier waarop dat het beste kan, verschillen echter de meningen. De meest voorkomende redenering is dat wanneer een bestuurder of raadslid een persoonlijk belang heeft bij een besluit, hij/zij zich om die reden moet onthouden van stemming en het besluit aan anderen laten. Een andere groep vindt het juist van integriteit getuigen als de betreffende politicus transparant is over de mogelijke verstrengeling en vervolgens het algemeen belang boven het persoonlijk belang stelt bij besluitvorming. Zeker in kleine gemeenten, zo redeneert deze groep, is het een gegeven dat persoonlijke en algemene belangen elkaar snel raken. Je weet als lokale politicus dat je met strijdige belangen geconfronteerd gaat worden. Ook vinden zij het belangrijk dat het lokaal bestuur een afspiegeling is van de maatschappij. Daarom zouden politieke ambtsdragers met meerdere (maatschappelijke) functies mogen meestemmen of -beslissen, mits zij open zijn over de verschillende 'petten' die zij op hebben.

Een derde vindt dat er onvoldoende wordt opgetreden tegen integriteitsschendingen

Ruim een derde van de Nederlanders (37%) heeft in de afgelopen vier jaar wel eens gehoord van integriteitsschendingen door bestuurders, raadsleden of ambtenaren van hun gemeente.

Integriteitsschendingen waarbij het college van B&W of raadsleden betrokken zijn (24%), worden daarbij iets vaker genoemd dan zaken waarin ambtenaren een rol spelen (21%). Deze cijfers komen in grote lijnen overeen met het beeld dat bestuurders en ambtenaren van hun collega's hebben, zo blijkt uit eerder onderzoek van I&O Research (2016) over dit onderwerp in opdracht van het ministerie van BZK.

Een derde van de Nederlanders vindt dat er *in het algemeen* onvoldoende wordt opgetreden tegen integriteitsschendingen. Volgens een op de vijf wordt er wel voldoende opgetreden. Daarnaast is de helft van mening dat *bestuurders* onvoldoende worden gestraft bij integriteitsschendingen. Ruim een op de tien Nederlanders is het hiermee oneens.

Breed draagvlak voor screening wethouders

Er is brede steun voor het voorstel om kandidaat-wethouders, net als de burgemeester, te laten screenen door justitie, de Belastingdienst en de AIVD. Negen op de tien Nederlanders (89%) vinden dit een goed idee. Verder steunt een ruime meerderheid (77%) het voorstel om de burgemeester de mogelijkheid te geven om een raadslid of wethouder een disciplinaire maatregel op te leggen bij niet-integer gedrag.

Verantwoording

Dit blijkt uit landelijk, representatief onderzoek van I&O Research naar de standpunten en ervaringen van Nederlanders met betrekking tot bestuurlijke integriteit. Dit online onderzoek werd uitgevoerd van maandag 26 februari tot en met maandag 5 maart 2018. In deze periode werkten 3.251 Nederlanders (18+) mee aan het onderzoek.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

- Jaap Bouwmeester (06-50604828)
- Laurens Klein Kranenburg (053-4825025)

2

HOOFDSTUK

Inleiding

2. Inleiding

2.1 Aanleiding voor het onderzoek

Binnenlands Bestuur is hét vakblad voor binnenlandse bestuurders en ambtenaren bij gemeenten, provincies, waterschappen en rijksoverheid. Binnenlands Bestuur en I&O Research onderzoeken in samenwerking hoe burgers staan tegenover actuele en maatschappelijke zaken die voor bestuurders en ambtenaren relevant zijn of kunnen worden. Dit onderzoek is de dertiende peiling van I&O Research en Binnenlands Bestuur sinds 2016.

2.2 Onderzoeksvragen

In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart aanstaande onderzoeken we de mening van inwoners over de integriteit van hun gemeentebestuur en ambtelijk apparaat. Allereerst gaan we in op de vraag wat Nederlanders verstaan onder integriteit. Wanneer ben je als bestuurder wel of niet integer? Vervolgens onderzoeken we hoe Nederlanders denken over de integriteit van bestuurders en ambtenaren op het niveau van de gemeente, provincie en Rijk. Wordt er volgens hen voldoende opgetreden tegen integriteitsschendingen? Ook laten we aan de hand van praktijkvoorbeelden zien wat Nederlanders wel of geen acceptabel gedrag vinden.

I&O Research heeft dit onderzoek uitgevoerd onder inwoners van 18 jaar en ouder met als centrale vragen:

- 1 Wat beschouwen Nederlanders als de belangrijkste onderdelen van de integriteit van bestuurders en ambtenaren?
- 2 Hoe denken Nederlanders over de integriteit van de bestuurders en ambtenaren van hun gemeente, ook in vergelijking met andere gemeenten, het provinciebestuur en de Nederlandse regering?
- 3 Wat is de mening van Nederlanders over de aanpak van integriteitsschendingen?
- 4 Welke handelingen en gedragingen van bestuurders zijn volgens Nederlanders wel of niet acceptabel in concrete situaties?

2.3 Verantwoording

Het onderzoek liep van maandag 26 februari tot en met maandag 5 maart 2018. Het betreft een landelijk, representatief onderzoek naar de standpunten en ervaringen van Nederlanders met betrekking tot bestuurlijke integriteit. In deze periode werkten 3.251 Nederlanders (18+) mee aan het onderzoek.

Zie hoofdstuk 4 voor een nadere onderzoek verantwoording.

3

HOOFDSTUK

Resultaten

3. Resultaten

3.1 Hoe zien Nederlanders bestuurlijke integriteit?

'Eerlijkheid' en 'belang inwoners voorop stellen' zijn belangrijkste onderdelen van integriteit

Allereerst is Nederlanders gevraagd om in hun eigen woorden te omschrijven wat bestuurlijke integriteit is. Hieruit komt een aantal samenhangende onderdelen naar voren. In de wetenschappelijke literatuur wordt integriteit omschreven als "het handelen overeenkomstig de daarvoor geldende morele waarden en normen."² Volgens Nederlanders is *eerlijkheid* een belangrijk onderdeel van deze morele waarden en normen. Ook het woord *belang* wordt vaak genoemd. *Belang* gaat zowel om het *niet handelen uit eigenbelang* door ambtenaren en bestuurders, als om het vooropstellen van het *belang van de burger*. Ook het vermijden van *belangenverstrengeling* en *vriendjespolitiek* maakt hier deel van uit. Nederlanders geven eveneens aan dat integriteit samengaat met *transparantie* en *openheid*. Andere belangrijke elementen zijn het *nakomen van afspraken* en *betrouwbaarheid*.

Figuur 3.1

Belangrijkste onderdelen van bestuurlijke integriteit volgens Nederlanders (woordenwolk)³

Twee derde van de bevolking vindt dat 'een beetje integer niet kan'

Twee derde van de Nederlandse bevolking geeft aan dat een bestuurder of ambtenaar niet een beetje integer kan zijn. Een derde vindt dat 'volledig integer' niet mogelijk is. De verschillen naar achtergrondkenmerken zijn in het algemeen beperkt. Nederlanders van 50-64 jaar (69%) zijn vaker van mening dat een beetje integer niet kan, tegen 60 procent van de 18-34 jarigen (tabel 1). Hoogopgeleiden (70%) onderschrijven vaker deze stelling dan laagopgeleiden (61%).

² Van den Heuvel, H. en Huberts, L. (2003). *Integriteitsbeleid van gemeenten*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

³ De exacte vraag luidde: "Als inwoner van uw gemeente moet u ervan uit kunnen gaan dat bestuurders en ambtenaren integer zijn. Wat zijn voor u de belangrijkste onderdelen van deze integriteit?"

Tabel 3.1

De keuze tussen 'een beetje integer kan niet' of 'volledig integer kan niet' (% naar leeftijd)⁴

	18-34	35-49	50-64	65+	TOTAAL
Een beetje integer kan niet	60%	66%	69%	63%	66%
Volledig integer kan niet	40%	34%	31%	37%	34%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%	100%

3.2 Beoordeling integriteit van het bestuur

Lokale bestuur krijgt voldoende voor integriteit...

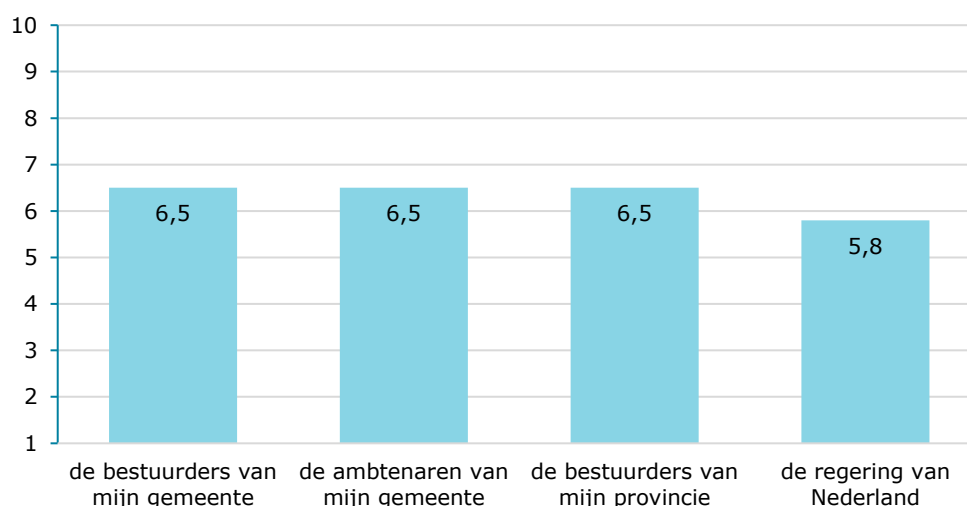
Acht op de tien Nederlanders kunnen een oordeel geven over de integriteit van het lokale bestuur. Zij geven gemiddeld een voldoende (6,5) voor de integriteit van de bestuurders en ambtenaren van hun gemeente. Bij het provinciebestuur is de bekendheid lager (ruim twee derde kan een oordeel geven), maar is het rapportcijfer vergelijkbaar (6,5). Over de Nederlandse regering (ministers en staatssecretarissen) kan 93 procent een oordeel geven. De regering wordt als minder integer gezien, met gemiddeld een 5,8 als rapportcijfer. Zie hiervoor figuur 3.2.

... maar niet iedereen is positief

Hoewel Nederlanders dus gemiddeld een voldoende geven voor de integriteit van het lokale bestuur is niet iedereen even positief. Een op de zes Nederlanders geeft een onvoldoende (figuur 3). De grootste groep (43-44%) beoordeelt de bestuurlijke integriteit met een 6 of 7. De Nederlandse regering wordt nog kritischer beoordeeld: een derde van de Nederlanders geeft een vijf of lager. Bij de integriteit van provinciebestuurders valt verder op dat een relatief groot deel van de inwoners (32%) het niet weet of geen mening heeft.

Figuur 3.2

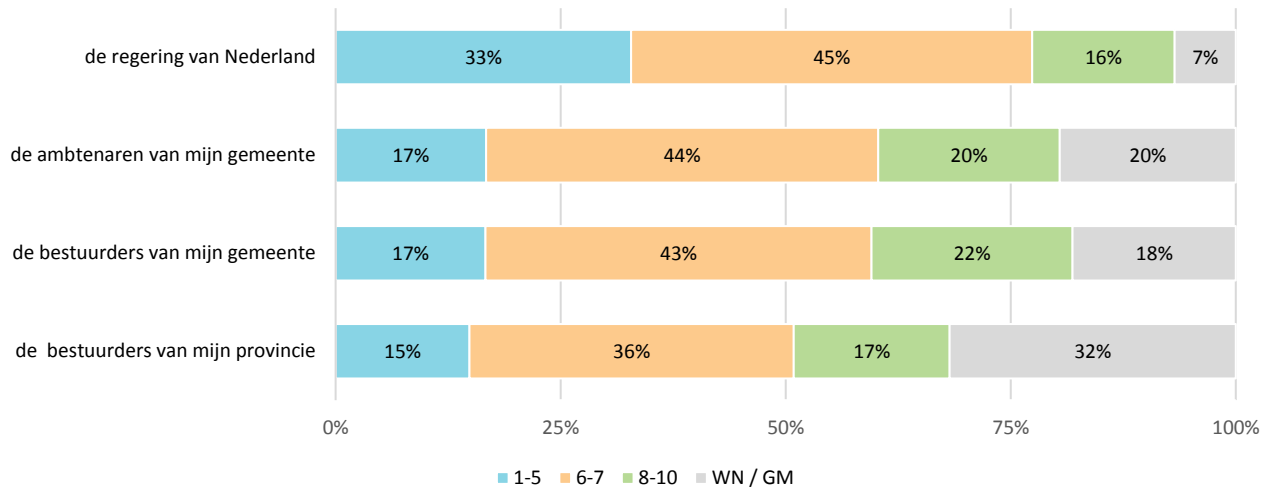
Rapportcijfer integriteit van Nederlandse bestuurslagen (gemiddelden, 1=niet integer, 10=zeer integer)

⁴ De exacte vraagstelling luidde: "Kies tussen stelling a en b: a. Een beetje integer kan niet. b. Volledig integer kan niet."

Figuur 3.3

Rapportcijfer integriteit van Nederlandse bestuurslagen (%)

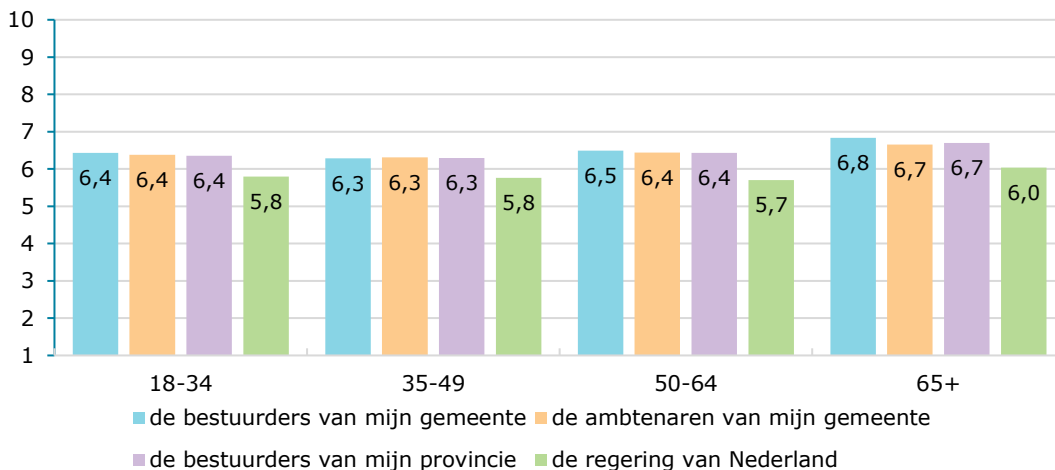
65-plussers en hoogopgeleiden meest positief over bestuurlijke integriteit

Ouderen (65-plussers) zijn positiever over de bestuurlijke integriteit van de Nederlandse overheid dan andere leeftijdsgroepen. Zo geven zij de bestuurders van hun gemeente een 6,8, terwijl het oordeel van jongere inwoners niet boven de 6,5 uitkomt. Ditzelfde patroon zien we bij de integriteit van andere bestuursorganen en gemeenteambtenaren (figuur 3.4).

Verder zijn hoogopgeleiden positiever over de integriteit van het lokale bestuur dan laag- en middelbaar opgeleiden. Het verschil naar opleidingsniveau is het grootst bij de Nederlandse regering. Waar hoogopgeleiden een 6,2 geven, is het oordeel van laagopgeleiden niet hoger dan een 5,5 (figuur 3.5).

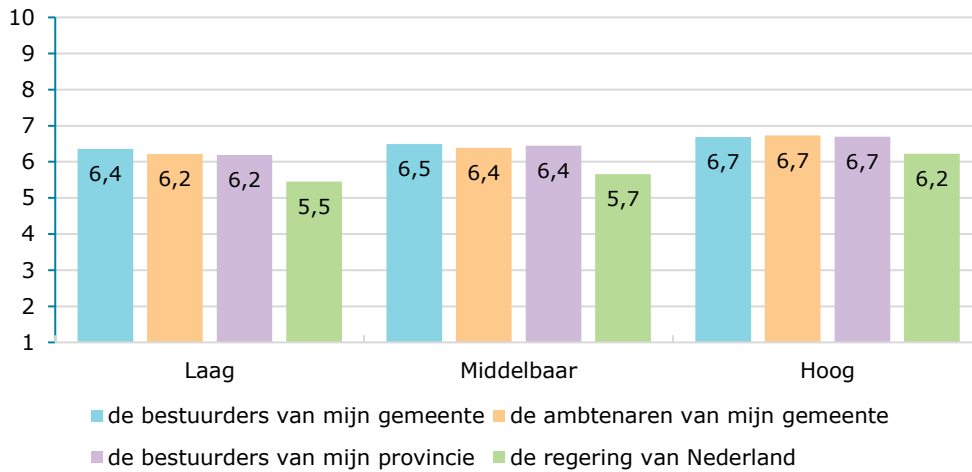
Figuur 3.4

Rapportcijfer integriteit van Nederlandse bestuurslagen, naar leeftijdscategorie (gemiddelden)

Figuur 3.5

Rapportcijfer integriteit van Nederlandse bestuurslagen, naar opleidingsniveau (gemiddelden)

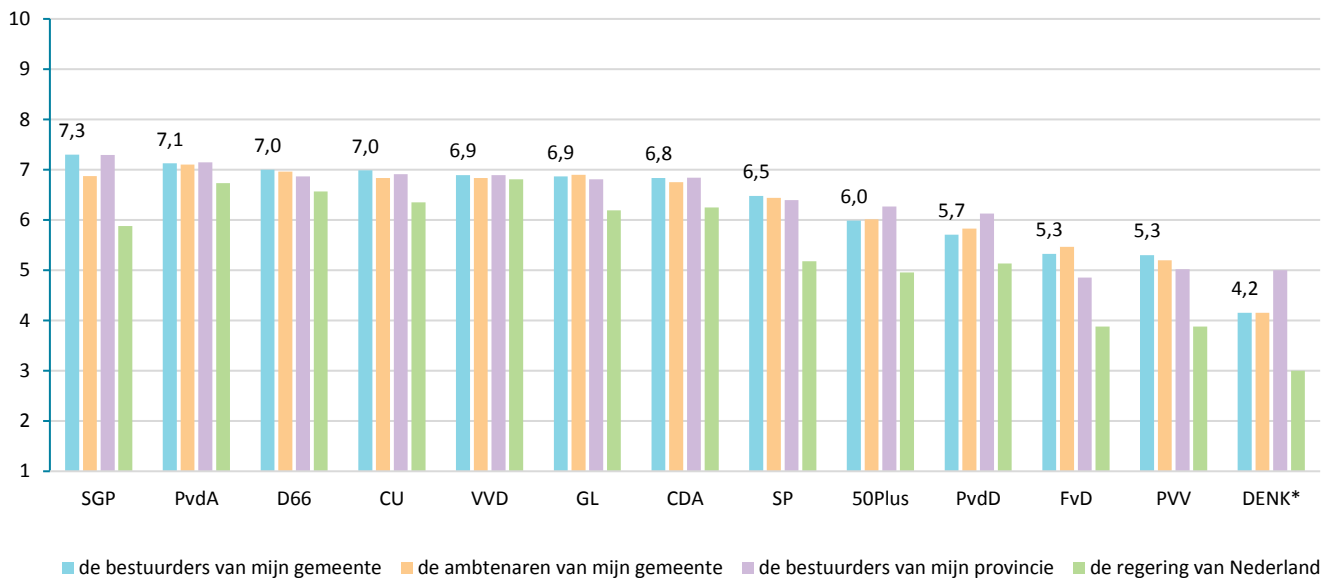
Verschillen naar stemgedrag

Hoe denken kiezers van verschillende partijen over bestuurlijke integriteit? Op lokaal niveau zijn SGP-stemmers het meest positief (7,3). Ook kiezers van traditionele bestuurderspartijen als VVD, CDA, PvdA geven een ruime voldoende. Dit geldt eveneens voor aanhangers van D66, ChristenUnie en GroenLinks (figuur 3.6).

Op enige afstand volgen kiezers van SP (6,5), 50 Plus (6,0) en Partij voor de Dieren (5,7). Een onvoldoende wordt gegeven door kiezers van PVV (5,3), Forum voor Democratie (5,3) en DENK (4,2 cijfer indicatief).

Figuur 6

Rapportcijfer integriteit van Nederlandse bestuurslagen, naar stemgedrag TK17 (gemiddelden)

Hoe denken kiezers van lokale partijen?

Degenen die bij de komende raadsverkiezingen op een lokale partij zouden stemmen (circa drie op de tien kiezers), denken ongeveer hetzelfde over de integriteit van het gemeentebestuur als gemiddeld. Het college van B&W wordt met een 6,5 beoordeeld, gelijk aan het overall gemiddelde, en de ambtenaren krijgen een 6,4 (gemiddeld: 6,5). Alleen over de integriteit van de Nederlandse regering zijn lokale kiezers minder positief (5,3) dan de Nederlandse bevolking als geheel (5,8).

3.3 Beleid ten aanzien van integriteit

Helft Nederlanders vindt dat bestuurders onvoldoende worden gestraft bij integriteitsschendingen

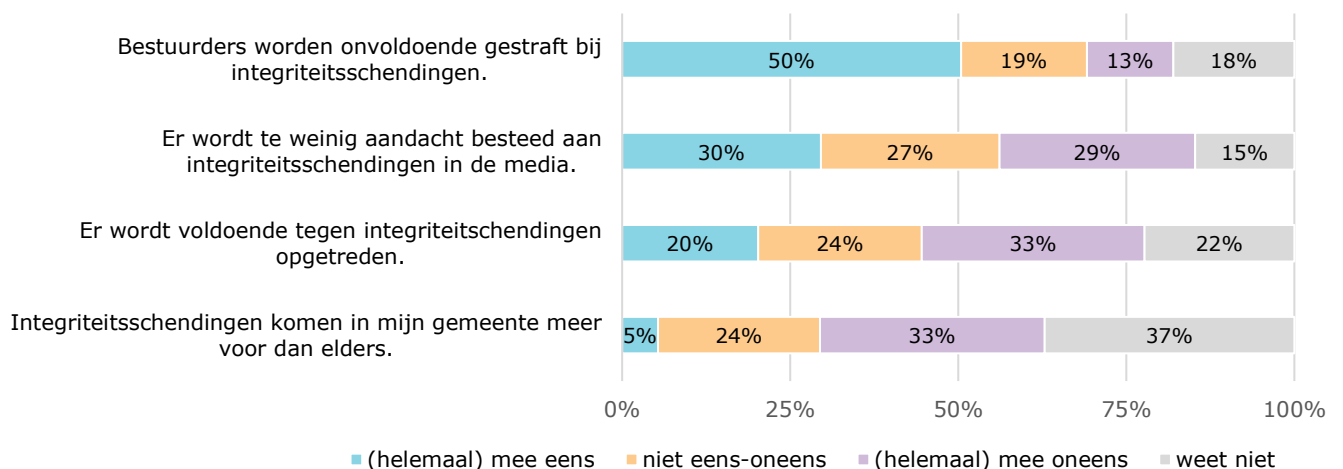
De helft van de Nederlanders is van mening dat bestuurders onvoldoende worden gestraft bij integriteitsschendingen. Ruim een op de tien Nederlanders is het hiermee oneens. Een derde vindt dat er in het algemeen onvoldoende wordt opgetreden tegen integriteitsschendingen (figuur 3.7).

Over de vraag of media voldoende aandacht besteden aan integriteitsschendingen is men verdeeld. Drie op de tien Nederlanders vinden dat er in de media hiervoor te weinig aandacht is; een vrijwel even grote groep is het hier echter mee oneens. De rest neemt een middenpositie in of weet het niet.

Een op de twintig Nederlanders denkt dat integriteitsschendingen meer voorkomen in de eigen gemeente dan elders. De grootste groep, ruim een derde (37%), zegt dit niet te weten. Op provincie- en regioniveau zijn er geen significante verschillen.

Figuur 3.7

Stellingen over aanpak integriteitsschendingen (%)

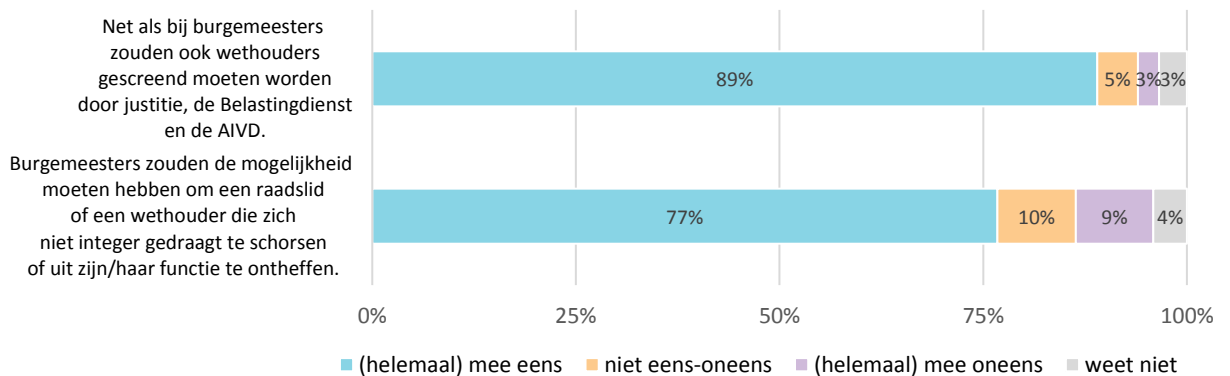
Ook wethouders zouden gescreend moeten worden

Op dit moment worden wethouders niet gescreend door justitie, de Belastingdienst en de AIVD.⁵ Negen op de tien Nederlanders vinden dat wethouders, net als de burgemeester, gescreend moeten worden door deze instanties. Daarentegen vindt 3 procent dat zij niet gescreend moeten worden. Verder steunt een ruime meerderheid (77%) het voorstel om de burgemeester de mogelijkheid te geven om een raadslid of wethouder een disciplinaire maatregel op te leggen bij niet-integer gedrag (figuur 3.8).

Wel geldt voor de situatie dat een burgemeester een sanctie oplegt aan een raadslid dat dit raakt aan de verhouding tussen wetgevende en uitvoerende macht en tussen gekozen vertegenwoordigers en niet-gekozen bestuurders. Een gekozen volksvertegenwoordiger kan op dit moment niet ontslagen worden, tenzij hij of zij niet meer voldoet aan de vereisten van het raadslidmaatschap (bijv. omdat hij/zij niet langer in de gemeente woont) of een handeling uitvoert in strijd met de Gemeentewet. Een raadslid mag bijvoorbeeld niet als advocaat of adviseur van de gemeente optreden of werk aannemen ten behoeve van de gemeente.⁶ Het gaat hierbij dus om juridische of zakelijke relaties tussen het raadslid en de gemeente, niet om bijvoorbeeld een strafbaar vergrijp van het raadslid. Bij handelen in strijd met de Gemeentewet kan het betreffende raadslid worden geschorst door de burgemeester. Na het raadslid te hebben gehoord kan de gemeenteraad het lid van zijn of haar 'lidmaatschap vervallen verklaren'.⁷ Ook de rechter kan iemand uit het kiesrecht ontzetten, maar dit komt slechts in uitzonderlijke gevallen voor.⁸

Figuur 3.8

Stellingen over screening vooraf van wethouders en aanpak niet-integer gedrag (%)

⁵ Zie: Bekkers, H. (2017), "Ondermijning in kwart gemeenten", <http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/ondermijning-in-kwart-gemeenten.9574620.lynkx> (geraadpleegd 9 maart 2018).

⁶ Artikel 15, lid 1 Gemeentewet.

⁷ Artikel X 8 Kieswet.

⁸ Het uitsluiten van het kiesrecht geldt als bijkomende straf, als minimaal een jaar gevangenisstraf wordt opgelegd. Deze sanctie is alleen mogelijk bij in de wet genoemde misdrijven, zoals een aanslag tegen de Staat of stembusfraude. Hierbij moet sprake zijn van "een ernstige aantasting van de grondslagen van het Nederlandse staatsbestel". Zie Kiesraad (2018), "Uitsluiting kiesrecht", <https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/tweede-kamer/stemmen/uitsluiting-kiesrecht> (geraadpleegd 12 maart 2018).

3.4 Integriteitsschendingen in eigen gemeente en stemgedrag

Ruim een derde heeft wel eens gehoord van integriteitsschendingen lokaal bestuur

Ruim een derde van de Nederlanders (37%) heeft in de afgelopen vier jaar wel eens gehoord van integriteitsschendingen door bestuurders, raadsleden of ambtenaren van hun eigen gemeente. Integriteitsschendingen waarbij het college van B&W of raadsleden betrokken zijn (beide 24%), worden daarbij iets vaker genoemd dan zaken waarin ambtenaren een rol spelen (21%). Bij deze cijfers past overigens wel de kanttekening dat het gaat om de perceptie van inwoners. In theorie is het mogelijk dat iedereen binnen een gemeente hetzelfde voorval noemt. Deze cijfers komen in grote lijnen overeen met het beeld dat ambtenaren hebben van de integriteit van hun collega's, zo blijkt uit eerder onderzoek van I&O Research over dit onderwerp in opdracht van het ministerie van BZK (2016). Ongeveer één op de vijf gemeenteambtenaren zegt wel eens te zien of te vermoeden dat een collega regels schendt. Daarbij gaat het om incidenten in de afgelopen twaalf maanden. Onder politieke ambtsdragers is dit aandeel nog wat hoger. Circa drie op de tien bestuurders en raadsleden maken wel eens mee dat collega-ambtsdragers niet-integer handelen. Het misbruik maken van of het niet vertrouwelijk omgaan met gevoelige informatie wordt daarbij het meest genoemd, evenals verstrengeling van belangen met die van familie, vrienden of collega's.⁹

Tabel 3.2

Hebben Nederlanders gehoord van integriteitsschendingen in de afgelopen vier jaar? (% ja)

HEEFT GEHOORD VAN INTEGRITEITSSCHENDINGEN IN GEMEENTE	TOTAAL
Van burgemeester/wethouders	24%
Van raadsleden	24%
Van ambtenaren	21%
MINIMAAL EEN VAN DE DRIE (B&W, RAADSLEDEN OF AMBTENAREN)	37%

Integriteitsvraagstukken hebben invloed op stemgedrag

Aan Nederlanders hebben we rechtstreeks gevraagd of het al dan niet voorkomen van integriteitsschendingen in de gemeente invloed heeft op het stemgedrag. Hieruit komt naar voren dat 3 procent niet gaat stemmen en 14 procent op een andere partij stemt mede vanwege integriteitsschendingen. Hierbij kunnen naast integriteitsschendingen dus ook andere redenen een rol spelen. De reactie op integriteitsschendingen verschilt per kiezersgroep. Lager opgeleiden zouden vaker thuisblijven (5%) dan middelbaar en hoogopgeleiden (respectievelijk 3% en 1%). Met name kiezers die op 21 maart gaan stemmen op Forum voor Democratie (27%)¹⁰, een lokale partij (24%), PVV (22%), en 50 Plus (16%) doen dat mede uit onvrede over de partij waarop ze vier jaar geleden hebben gestemd.

⁹ Bouwmeester, J., Holzmann, M., Löb, N., Abraham, M., Nauta, O. (2016), *Monitor Integriteit en Veiligheid Openbaar Bestuur 2016*, onderzoek in opdracht van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Amsterdam: I&O Research.

¹⁰ Forum voor Democratie doet op 21 maart alleen mee in de gemeente Amsterdam. Als we kijken naar de groep die bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 op Forum voor Democratie heeft gestemd, komt hieruit een vergelijkbaar percentage (28%) naar voren.

3.5 Beeldvorming over integer gedrag aan de hand van praktijkvoorbeelden

Het beeld dat Nederlanders hebben van wat integer gedrag is, hebben we getoetst aan de hand van twee praktijkvoorbeelden. Bij de eerste vraag kreeg de helft van de deelnemers de vraag of de *huidige* voorzitter van de lokale voetbalclub die raadslid is geworden, mag meestemmen over de uitbreiding van het voetbalveld. De andere helft van de respondenten kreeg dezelfde vraag over de *voormalige* voorzitter van de lokale voetbalclub. De tweede vraag betrof de kwestie of een wethouder een besluit mag nemen over de locatie van een verslaafdenopvang in de buurt (100 of 500 meter van zijn/haar huis).

Zowel de huidige als voormalig voorzitter mag niet meestemmen over het nieuwe voetbalveld

In beide scenario's vindt een meerderheid van de Nederlanders het niet acceptabel dat een raadslid meestemt over uitbreiding van het voetbalveld. De Nederlanders die het niet acceptabel vinden, menen dat er een vorm van belangenverstremgeling plaatsvindt als de voorzitter wél meestemt. Deelname aan de stemming moet om deze reden worden vermeden, volgens veel Nederlanders. Wel vindt een groter deel (41%) het acceptabel als het de voormalige voorzitter van de voetbalclub betreft in plaats van de huidige voorzitter (22%). Nederlanders die aangeven dat de huidige of voormalig voorzitter mag meestemmen, hebben er vertrouwen in dat hij of zij het privébelang van het algemeen belang kan scheiden. Daarnaast vinden zij het belangrijk dat raadsleden een maatschappelijke functie kunnen vervullen naast hun werk als raadslid.

Tabel 3.3

'De *huidige/voormalig* voorzitter van de lokale voetbalclub is raadslid geworden. Er moet een besluit worden genomen over uitbreiding van het voetbalveld. Mag hij of zij daarover meestemmen?'

	HUDIDIGE VZ.	VOORMALIG VZ.
Ja	22%	41%
Nee	71%	52%
Weet niet / geen mening	7%	7%
TOTAAL	100%	100%

Mag de huidige of voormalig voorzitter meestemmen?

- *"Mits gestemd conform beeld van die partij. Het is ook niet oké als er nu ineens een stem minder is voor of tegen uitbreiding."* (Huidige voorzitter, ja)
- *"Als een persoon de verantwoordelijkheid niet kan dragen om het algemeen belang te dienen boven andere belangen in een andere positie, dan had die persoon geen raadszetel mogen aanvaarden."* (Huidige voorzitter, ja)
- *"Belangenverstremgeling - of de schijn daarvan - moet vermeden worden."* (Huidige voorzitter, nee)
- *"Al zou hij dit netjes doen, dan zou er nog de schijn van belangenverstremgeling kunnen zijn. Niet doen dus."* (Huidige voorzitter, nee)
- *"Als hij integer is, moet hij onafhankelijk kunnen stemmen en het oude niet mee laten wegen. Hij moet naar het geheel kijken en dan beslissen."* (Voormalig voorzitter, ja)

- *"Alleen als hij geen voorzitter meer is mag hij natuurlijk meestemmen, hij weet er als bewoner veel van en tenslotte is openbaar bestuur een afspiegeling van de maatschappij."* (Voormalig voorzitter, ja)
- *"Dan dient hij de raadszaal te verlaten en pas terug te komen als de stemming achter de rug is."* (Voormalig voorzitter, nee)
- *"De persoon in kwestie heeft in dit geval twee petten op. Als hij/zij mee zou stemmen zou het over KUNNEN komen dat hij/zij alleen het belang van de voetbalclub zou kunnen dienen door voor te stemmen. Ook als dit niet echt zo is. Andere optie zou zijn dat deze persoon blanco stemt, dus niet voor, niet tegen."* (Voormalig voorzitter, nee)

Helft van de Nederlanders vindt dat wethouder geen besluit kan nemen over verslaafdenopvang in eigen buurt

De helft van de Nederlanders vindt dat een wethouder niet mag beslissen over de locatie van een verslaafdenopvang, als dit in de buurt van zijn of haar huis is. Zowel bij een afstand van 100 meter, als 500 meter tot de verslaafdenopvang blijft meer dan de helft van de Nederlanders tegen. Zowel de standpunten *voor* als *tegen* worden op dezelfde manier beargumenteerd als bij de casus over het voetbalveld. Meer dan de helft van de Nederlanders geeft aan dat een wethouder niet mag beslissen of zich moet onthouden van de stemming. Een derde van de Nederlanders geeft aan dat zulke vraagstukken vaker voor kunnen komen en dat bij een goede afweging en onderbouwing een wethouder in staat moet kunnen zijn om een besluit te nemen.

Tabel 3.4

'Een wethouder moet een besluit nemen over de plaats waar een verslaafdenopvang wordt gehuisvest. Een van de mogelijke locaties is 100 of 500 meter van zijn/haar huis. Mag hij/zij hierover beslissen?'

	100 METER	500 METER
Ja	33%	36%
Nee	57%	54%
Weet niet/geen mening	9%	10%
TOTAAL	100%	100%

Mag de wethouder het besluit nemen, afhankelijk van de afstand?

- *"Als wethouder kan je weten dat zulke vraagstukken aan de orde komen waarover beslist moet worden. Zo'n besluit moet goed worden afgewogen en onderbouwd.."* (100 meter, ja)
- *"Aangezien de wethouder er persoonlijk belang bij zijn/haar besluit kan hebben, mag hij/zij hierover niet beslissen."* (100 meter, nee)
- *"Afhankelijk van de grootte van een gemeente kan dit altijd voorkomen bij iedere wethouder."* (500 meter, ja)
- *"Als die wethouder een integer mens is zou hij zich moeten onthouden van stemming!"* (500 meter, nee)

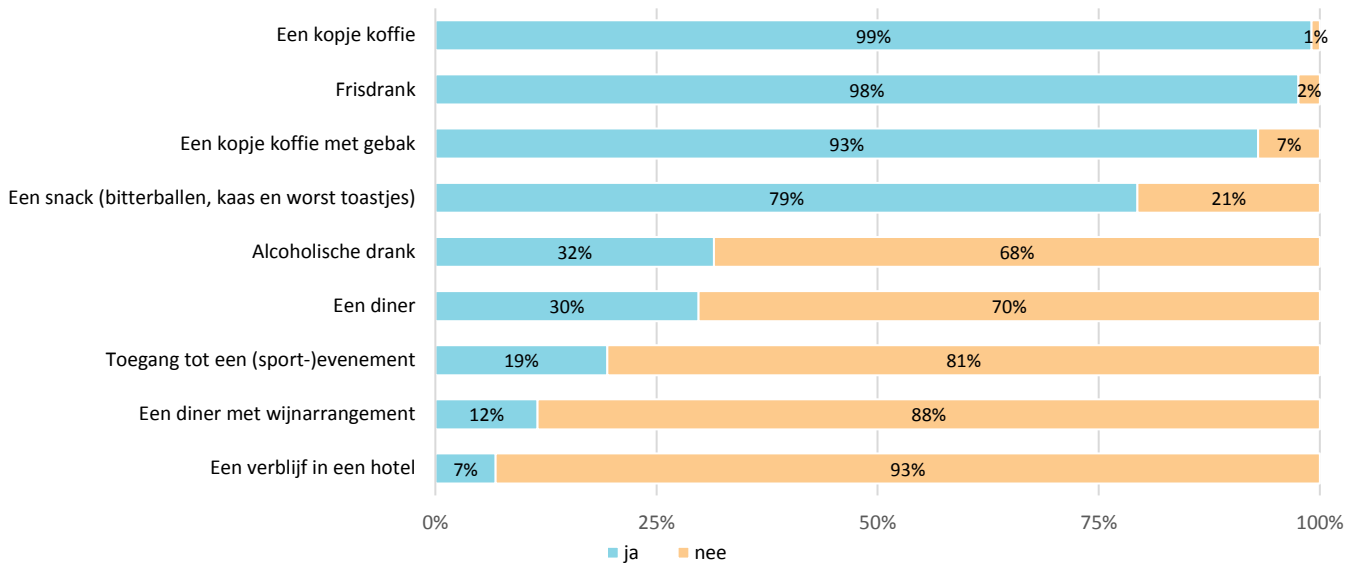

Een kleine versnapering is geen probleem, maar een alcoholische gaat te ver

Nederlanders vinden het goed dat wethouders tijdens een overleg met de ondernemersvereniging een kopje koffie (99%) of fris drinken (98%) met een kleine versnapering (79%). De Nederlander vindt het echter een probleem als de wethouder alcoholische drank aanneemt. Twee op de drie Nederlanders keuren dit af. Toegang tot sportevenementen, een diner met wijnarrangement en een verblijf in een hotel mag een wethouder niet accepteren, zo luidt het oordeel van (ruim) vier op de vijf Nederlanders.

Figuur 3.9

'De ondernemersvereniging nodigt een wethouder uit voor een overleg. Wat mag de wethouder tijdens zo'n overleg wel en niet accepteren?'

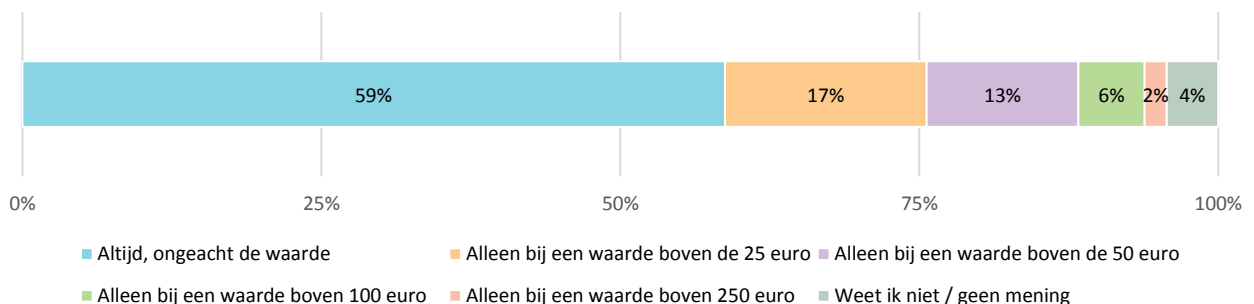

Zes op de tien Nederlanders: ambtenaren en bestuurders moeten cadeau altijd melden

Op dit moment is het zo dat elke gemeente verplicht is om een gedragscode op te stellen¹¹, maar de invulling daarvan verschilt per gemeente. Zes op de tien Nederlanders vinden dat ambtenaren en bestuurders altijd een zakelijk cadeau of gift moeten melden bij de gemeentelijke organisatie, ongeacht de waarde. Voor een op de zes Nederlanders hoeft dit pas bij een waarde van meer dan 25 euro, voor een op de acht bij een bedrag boven de 50 euro. Slechts 2 procent van de Nederlanders vindt dat een cadeau gemeld moet worden als dit de 250 euro overstijgt.

Figuur 3.10

'Bij welk bedrag zouden ambtenaren en bestuurders volgens u een zakelijk cadeau of gift die zij ontvangen bij de gemeentelijke organisatie moeten melden?'

art. 160 Gemeentewet.

4

HOOFDSTUK

Onderzoeksverantwoording

4. Onderzoeksverantwoording

I&O Research voerde van maandag 26 februari tot en met maandag 5 maart 2018 een online onderzoek uit naar de standpunten en ervaringen van Nederlanders met betrekking tot bestuurlijke integriteit. In deze periode werkten 3.251 Nederlanders (18+) mee aan het onderzoek. De deelnemers zijn geselecteerd uit het I&O Research Panel (97%), aangevuld met leden van PanelClix (3%).

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselecte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). De respondenten hebben geen financiële vergoeding gehad voor hun aanmelding voor het panel. Ook voor deelname aan dit onderzoek kregen respondenten geen vergoeding. De onderzoeksresultaten van inwoners zijn na herweging op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 representatief voor Nederlanders van 18 jaar en ouder, voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Dit is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard.

Marges

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Zo geeft 32,8% (=33%) van de Nederlanders een vijf of lager voor de integriteit van de Nederlandse regering (ministers en staatssecretarissen). Met 95 procent betrouwbaarheid kunnen we stellen dat tussen de 31,2 en 34,4 procent van de Nederlanders de regering onvoldoende integer vindt (marge van +/- 1,6%).

Afronding

Door afronding tellen de percentages soms niet op tot 100 procent.

I&O Research

I&O Research is een maatschappelijk betrokken bureau voor beleids- en marktonderzoek. Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research is de laatste jaren gegroeid tot het achtste marktonderzoeksbureau van Nederland. In de sector 'overheid & onderwijs' is I&O Research de nummer 1 (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA). I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001- en ISO 20252-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

